

● Qan yaddaşı

Son iki əsr ərzində azərbaycanlılara qarşı ardıcıl şəkildə həyata keçirilən zorakılıq siyasəti xalqımızı dəfələrlə faciələrlə, qətlə və soyqırımları ilə üz-üzə qoyub. Erməni sovinistləri tərəfindən həyata keçirilən bu qanlı xətt Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə də davam etdirildi, dinc əhaliyə qarşı bəşəri cinayətlər törədildi. 1992-ci il fevralın 26-da baş verən və əsrin faciəsi kimi tarixə düşən Xocalı soyqırımına qədər də erməni silahlı birləşmələri azərbaycanlılara qarşı kütləvi qətlamlar həyata keçirmişdilər. Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd Qazax rayonunun Bağanis Ayrım kəndinin, eləcə də keçmiş Dağlıq Qarabağ ərazisində azərbaycanlıların yaşadığı İmarət Qərvənd, Tuğ, Səlakətin, Axullu, Cəmilli, Nəbilər, Meşəli, Həsənaşad, Kərkicahan, Qaybalı, Malıbəyli, Yuxarı və Aşağı Quşçular kəndlərinin işğal zamanı həmin yaşayış məntəqələrinin dinc sakinlərinin bir qismi əvvəlcədən hazırlanmış plan əsasında xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmişdir. Erməni silahlı dəstələrinin Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri qanlı cinayətlərdən biri də 1992-ci il fevralın 17-də Qaradağlı kəndində baş vermişdir. Bu hadisə də müharibə dövründə mülki əhaliyə qarşı həyata keçirilən və insanlığa sığmayan vəhşiliyin növbəti nümunəsi idi.

Tariximizin faciəvi səhifələrindən biri

Qaradağlı qətliamından 34 il ötür

Hər bir ailə faciə ilə üzləşib

1980-ci illərin sonlarından erməni sovinistləri keçmiş Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi üçün uzun müddət hazırladıqları qanlı planlarını işə saldılar. 1988-ci il fevralın 13-də Xankəndinin mərkəzi meydanında ermənilərin fasiləsiz mitinqləri başladı. Fevralın 20-də isə onlar Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin İcraiyyə Komitəsinin sessiyasını çağırıdılar və azərbaycanlı deputatların iştirakı olmadan qərar qəbul etdilər ki, DQMV Azərbaycanın tərkibindən çıxır və Ermənistanla birləşdirilir. Bu qeyri-qanuni qərardan və ovaxtkı mərkəzi hakimiyyətdən dəstək alan ermənilər daha da azğınlaşaraq azərbaycanlılara qarşı açıq təzyiqlər göstərməyə, silahlı hücumlar təşkil etməyə başladılar. Məqsəd Dağlıq Qarabağdan azərbaycanlıları sıxışdırıb çıxarmaq idi. 1991-ci ildən etibarən vəziyyət o həddə çatdı ki, erməni silahlıları Qarabağın dağlıq hissəsində azərbaycanlıların yaşadığı kənd və qəsəbələri bir-bir işğal etməyə başladılar. Qoca, qadın, uşaq demədən mülki əhalini qətlə yetirirdilər, girov götürdülər. O dövrdə ölkədə siyasi hakimiyyətin zəif olması, Milli Ordunun tam formalaşmaması səbəbindən Azərbaycan kəndləri, qəsəbələri və şəhərləri xarici güclərdən dəstək alan müştəşəkkil erməni silahlı birləşmələrinə qarşı tək-tək müqavimət göstərməyə məhkum idi. Bu qeyri-bərabər döyüşlərin nəticəsi ərazilərimizin işğal və dinc əhalimizin qətləmi ilə müşayiət olunurdu. 1992-ci il fevralın 17-də isə erməni qanıçənləri Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində yeni bir faciə törədərək insanlığa qarşı cinayətlərini davam etdirdilər.

Kənd sakinlərinin hər 10 nəfərindən biri qətlə yetirilib

Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndi hələ 1988-ci ildən erməni təhdidi ilə üz-üzə qalmışdı. Kənd sakinləri o zamandan qəhrəmanlıqla doğma yurdlarının müdafiəsinə qalxıb xeyli şəhid vermişdilər. 1990-cı il noyabrın 24-də

3 nəfər kənd sakini Xocavənd-Xankəndi yolunun 6 kilometrliyində erməni quldurları tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. 1991-ci il yanvarın 9-da kəndə gələn UAZ markalı avtomobil ermənilər tərəfindən atəşə tutulub, bir nəfər öldürülmüş, 4 nəfər yaralanmışdır. Onlardan 2-si sonralar aldığı yaralardan dünyasını dəyişmişdir.

Məlumatla görə, ermənilər 1991-ci il martın 8-də kəndin yaxınlığında 2 nəfəri vəhşicəsinə qətlə yetiriblər. Həmin il iyunun 28-də kəndin 3 kilometrliyindəki fermada 6 sakin - 3 kişi və 3 qadın diri-diri yandırılıb. 1991-ci il sentyabrın 8-də Ağdamdan Qaradağlıya gələn sərnişin avtobusu Xocavənd-Xankəndi yolunun 5-6 kilometrliyində erməni quldurları tərəfindən atəşə tutulub. Avtobusdakı 40 nəfərə yaxın sərnişindən 2 oğlan, 6 qadın həlak olub. 1992-ci il yanvarın 8-də kəndin yaxınlığında daha bir azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirilib. 1992-ci il fevralın 14-də erməni quldurları xarici muzdluların, xüsusilə Xankəndidə yerləşən sovet ordusunun 366-cı alayının texnikasından və canlı qüvvəsindən istifadə etməklə əlaqəsi hər tərəfdən kəsilən, köməksiz qalan Qaradağlı kəndinə hücumla keçiblər. Kənddə olan 104 sakin və 14 əsgər sonuncu gülləyə qədər 4 gün düşmənlə mübarizə aparıb. Döyüşlərdə biri qadın olmaqla, 14 nəfər həlak olub. Silah-sursatı tükenən qaradağlılar sonda ermənilər tərəfindən əsir və girov götürülüb. Kəndin Böylük bağı adlanan yerində 23 sakin erməni cəlladları tərəfindən güllələnib, əksəriyyəti silos quyusunda yaralı halda diri-diri basdırılıb. Sakinlərin bir hissəsi Qaradağlı-Xankəndi yolu üzərində yerləşən erməni kəndlərində məşinlardan düşürülərək güllələnib. İki nəfər Zəki bulağında, 2 nəfər Cəmiyyət kəndində öldürülüb. Girovluqda olan 8 nəfər kənd sakininə ermənilər əzab və işgəncələr verərək onları amansızlıqla qətlə yetiriblər. Dörd nəfər müxtəlif dövrlərdə şəhid olub. Beş nəfərin taleyi bu günə qədər məlum deyil.

Beləliklə, Qaradağlı kəndi 1992-ci il fevralın 17-də işğal edilərək yandırılıb, dinc əhaliyə qarşı soyqırımı həyata ke-

çirilib. İşğal zamanı 118 nəfər əsir götürülüb, 33 nəfər güllələnib. Erməni cəlladlar öldürülənləri və yaralı halda olanları bir yerdə təsərrüfat quyusuna tökərək torpaqlayıblar. Ümumilikdə əsir və girov götürülənlərdən 68 nəfəri öldürülüb, 50 nəfəri böyük çətinliklərlə azad edilib. Girov götürülənlərdən 10 nəfəri qadın, 2 nəfəri məktəbli olub. Azad olunanların 5 nəfəri qadın olmaqla 18 nəfər aldıqları sağalmaz yaralardan sonralar vəfat edib. Əsir və girovluqda saxlanılanlara qarşı vəhşi, vandalizm hərəkətləri ilə davranılması, insanların başlarının kəsilməsi, diri-diri basdırılması, dişlərinin çəkilməsi, ac-susuz saxlanmaları, döyülərək öldürülmələri insanlığa qarşı törədilmiş cinayət hadisəsi idi. Ermənistanın dövlət səviyyəsində həyata keçirdiyi soyqırımı cinayəti nəticəsində Qaradağlı kəndində iki ailənin hər birindən 4 nəfər qətlə yetirilib, 43 ailə öz başcasını itirib, 146 uşaq yetim qalıb. Qaradağlıya Ermənistan silahlı qüvvələrinin həmlələri zamanı qətlə yetirilənlərdən 10-u qadın, 8-i məktəb yaşlı uşaq olub. Qaradağlı kəndində 91 nəfər - kənd sakinlərinin hər 10 nəfərindən biri qətlə yetirilib. İşğal nəticəsində kənddə 200 ev, 1 mədəniyyət evi, 320 yerlik orta məktəb binası, 25 çarpayılıq xəstəxana binası və digər obyektlər, azərbaycanlılara məxsus tarixi, dini, mədəni abidələr və qəbiristanlıq dağıdılıb. Kəndin 800 nəfərə yaxın sakini məcburi köçkün düşüb.

Qaradağlı qətliamı şahidlərin dili ilə

Ötən il mayın 1-də Bakı Hərbi Məhkəməsində Qaradağlı faciəsi ilə bağlı sənədlər tədqiq olunan zaman həmin hadisələrin canlı şahidləri - zərərçəkmiş şəxslər ifadə veriblər. Qaradağlı sakini Seyyur Nağıyev ifadəsində diqqətə çatdırıb ki, erməni hərbcilər 1992-ci ildə Qaradağlını işğal edəne qədər mütləmədi olaraq kəndə hücum edib, mülki insanları qətlə yetirib, evlərini yandırıb, mal-qaralarını talayıblar. O deyib ki, 1992-ci il fevralın 15-dən 17-dək Qaradağlıya bütün istiqamətlərdən hücum

olub, kənd mühasirəyə alınıb. Hücum əməliyyatında muzdlular da iştirak ediblər.

O, Qaradağlının işğal zamanı əzizlərinin, o cümlədən qardaşının, əmisi-nin və əmisinin üç oğlunun qətlə yetirildiyini deyib. Zərərçəkmiş şəxs deyib ki, kənd işğal olunanda onu da digər sakinlər kimi girov götürərək Xankəndiyə aparıblar: "Soyuq, şaxtalı havada girovlara dəhşətli işgəncələr verildi".

Zərərçəkmiş Qaradağlı sakini Vidadi Hüseynov hadisələrin 1988-ci ildən başladığını, mütləmədi olaraq azərbaycanlılara hücumların edildiyini diqqətə çatdırıb. Bildirib ki azərbaycanlılar vəhşicəsinə qətlə yetirildi: "Avtobuslara hücum edib mülki insanları atəşə tuturdular. Dinc sakinləri diri-diri yandırır mal-qarasını talayırdılar. Azərbaycanlıları ağaca bağlayıb güllələyirdilər".

Zərərçəkmiş şəxs İlqar Hüseynov işğal zamanı girov götürüləndən sonra yük maşınları ilə aparıldıqlarını, "Böylük bağı" adlanan yerdə 33 nəfərin güllələndiyini bildirib: "Həmin yerdə saxladılar, orada 33 nəfəri güllələdilər. Qalan insanları, o cümlədən məni Xankəndi istiqamətində apardılar".

Zərərçəkmiş Baxşəyis Hüseynov deyib ki, 1992-ci ilin fevralında kənd işğal olunanda onu girov götürüblər: "Məni digər əsir və girovlarla bərabər Xankəndiyə aparıdlar. Orada bizə hər gün işgəncələr veriblər. Bədənimizi bizlə dəşiblər". Zərərçəkmiş Şamxal Şirinov bildirib ki, kənd işğal olunanda onu da girov götürüblər. Girov götürülənlərin bir qismi güllələnib. O deyib ki, girov saxlandığı zaman ona dəhşətli işgəncələr verilib, dişlərini çəki çıxarıblar, döyüb, bədəni-nə çoxsaylı xəsarətlər yetiriblər.

Haqq-ədalət öz yerini tapdı

Azərbaycan parlaq Qarabağ zəfəri ilə öz ərazilərində suverenliyini tam bərpa etdi, üçrəngli bayrağını bütün zirvələrdə dalğalandırdı. Bu möhtəşəm Qələbə yalnız torpaqlarımızın azadlığı deyil, eyni zamanda XX və XXI əsrlərdə Vətənimizin müxtəlif bölgələrində soyqırımı və qətləmlərlə üzleşmiş günahsız insanların haqqının bərpası idi. Şəhidlərimizin qanı yerdə qalmadı, onların ruhu şad edildi.

Bu gün çağdaş Azərbaycan vətəndaşları olaraq xalqımızın milli qürur mənbəyinə çevrilən həmin tarixi anların şahidi olmağın həm məsuliyyətini, həm də fəxrini yaşayırıq. İllərlə qəlbində daşıdığımız ədalət arzusu gerçəyə çevrildi. İnanırıdım ki, bir gün bu haqsızlıqların cavabı veriləcək. Xalqımıza qarşı müharibə cinayətləri törədənlərin bəziləri Azərbaycan qanunları qarşısında bir-bir cavab verdilər və cəzalarını aldılar.

Bəli, xocalılar, qaradağlılar, meşəlilər, ballıqayalılar, ağdabanlılar, başlıbellilər... Bir zamanlar dəhşət və faciə yaşayan insanlar İlahi ədalətin təntənəsinə, onlara zülm edənlərin cəzasız qalmadığına şahidlik etdilər.

Yasəmən MUSAYEVA, "Azərbaycan"